

Ocena stanu trawników ozdobnych i rekreacyjnych w wybranych gospodarstwach agroturystycznych Polski północno-wschodniej (doniesienie naukowe)

E. MARKS, K. MŁYNARCZYK, I. POŁUCHA, A. JASZCZAK

*Katedra Architektury Krajobrazu i Agroturystyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie*

The evaluation of decoration and recreation lawns in the selected agritourism farms in north-eastern Poland (research note)

Abstract. In 1998-2004 comparative-cataloguing researches were doing in the agritourism farm in north-eastern Poland. The goal of reaserches was evaluation of green areas including esthetic and practical aspects. Also compare the development gradation, the practical-spatial solutions, the plant, trees and shrubs species selection and especially location, types and condition of keeping of the lawns.

Keywords: agritourism farm, green areas, decorative lawn, recreation lawn

1. Wstęp

W gospodarstwie agroturystycznym teren zieleni stanowi, obok bazy noclegowej i żywieniowej, istotny element oferty. Jakość wypoczynku warunkuje bowiem możliwość przebywania na świeżym powietrzu, w przyjaznym otoczeniu. Prawdłowo zagospodarowana działka współdecyduje o powodzeniu przedsięwzięcia, będąc jednocześnie wizytówką obiektu (DRZEWIECKI, 1996).

Szczególnym elementem terenu zieleni jest trawnik. Pełni on funkcję okrywową, zdrowotną, dekoracyjną oraz użytkową. Jest tłem dla nasadzonych drzew i krzewów ozdobnych oraz często doskonałym kontrastem dla elementów architektonicznych. Może być fragmentem przedogródka i wypełniać wolne przestrzenie działki. Trawniki wiąże w harmonijną całość wszystkie formy zieleni, nadaje ogrodowi głębię przestrzenną, uspokaja wzrok. Ponadto integruje życie towarzyskie, ponieważ większość czynnego wypoczynku i zabaw powinna odbywać się, tak ze względów zdrowotnych jak i bezpieczeństwa, właśnie na trawniku (KAZIMIERCZAK, 1998).

Celem badań była ocena terenów zieleni w wybranych gospodarstwach agroturystycznych pod kątem rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych ze szczególnym uwzględnieniem składu gatunkowego i stanu utrzymania muraw trawiastych.

2. Materiał i metody

Ocenę terenów zieleni prowadzono w latach 1998-2004 w 18 wybranych gospodarstwach agroturystycznych w pñn.-wsch. Polsce. Prace terenowe obejmowały inwentaryzację terenów zieleni z uwzględnieniem elementów małej architektury ogrodowej, doboru gatunków drzew i krzewów oraz stanu i rodzajów trawników wycenionych metodą KLAPPA (1965). Podczas prac kameralnych dokonano analizy rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych, trafności lokalizacji trawników i zieleni wysokiej oraz ich walorów estetycznych.

W niniejszej pracy zaprezentowano wyniki dotyczące oceny rodzajów, stanu utrzymania oraz składu gatunkowego trawników występujących w badanych obiektach, a także opracowano wytyczne odnośnie sposobu renowacji zdegradowanych nawierzchni. Nazewnictwo roślin przyjęto za MIRKIEM i wsp. (2002).

3. Wyniki i dyskusja

We wszystkich gospodarstwach z kilkuletnim stażem działalności agroturystycznej prowadzono prace adaptacyjne działek przyzagrodowych z uwzględnieniem potrzeb turystów. Tym samym często zmieniono charakter i atmosferę typowego wiejskiego ogrodu przydomowego w ogród wielofunkcyjny. Jednakże przemiany takie stają się koniecznością z uwagi na nowe zadania gospodarstwa (ZĄTEK, 2003). Stopień i sposób zagospodarowania działek pod kątem funkcjonalności i estetyki okazał się zróżnicowany, co było uwarunkowane zarówno indywidualnymi możliwościami jak i gustami właścicieli.

Szczegółowej ocenie poddano trawniki, obecne w każdym z badanych obiektów. Biorąc pod uwagę działalność agroturystyczną gospodarstw rolnych, szczególną rolę odgrywają w nich dwa rodzaje trawników: ozdobne dywanowe oraz rekreacyjne. Trawnik dywanowy nie tylko wypełnia wnętrze ozdobnej części ogrodu, ale może stanowić żywe przedłużenie domowego tarasu. Pozostałe nawierzchnie trawiaste pełnią rolę trawników rekreacyjnych, choć nie umniejsza to ich znaczenia ochronnego, ekologicznego i estetycznego (MŁYNARCZYK, 2002). Właśnie specyfika działalności agroturystycznej jest powodem, że utrzymanie trawników w należytym stanie sprawia właścicielom wiele trudności techniczno-organizacyjnych. Najczęściej w gospodarstwie brakuje czasu na pracochłonne zabiegi pielęgnacyjne, w tym szczególnie na systematyczne i precyzyjne koszenie oraz nawadnianie. Na większych powierzchniach problem stanowią często niekorzystne, silnie zróżnicowane warunki siedliskowe. Trawnik rekreacyjny bywa deptakiem, boiskiem, „plażą”, „jadalnią” zarówno turystów jak i gospodarzy, zatem niełatwo zaplanować jego nawożenie a tym bardziej chemiczną ochronę w trakcie sezonu. Głównym ograniczeniem są tu oczekiwania gości, pragnących odpoczywać w wolnym od chemii środowisku. Nie sposób pominąć także czynnika świetlnego. Wiele miejsc ogrodu bywa silnie zacienionych zarówno w sposób sztuczny (elementy małej architektury) jak i naturalny (wysokie drzewa). Cień, choć niezbędny w ogrodzie z uwagi na efektywny wypoczynek, również nie poprawia warunków wegetacji nawierzchni trawiastej.

Typowo dywanowe trawniki w reprezentacyjnych wnętrzach znaleziono jedynie w kilku obiektach, m.in. w Łąkorzu i Tomarynach. Te ozdobne trawniki nie tylko stanowiły tło dla nasadzeń roślin, ale starannie wykoszone, były też miejscem spacerów i spokojnego wypoczynku. Właściciele gospodarstwa w Gietrzwałdzie na tle takiego trawnika za-

aranżowali wystawę starych, często już zabytkowych maszyn i narzędzi rolniczych. Z kolei w Burdągu, Godkach i Tartaku trawniki dywanowe podkreślały jedynie urodę kompozycji roślinnych i wyłączono je z użytkowania. Stan wymienionych założeń na ogół nie budził zastrzeżeń. W runi dominowały trawy niskie z przewagą *Poa pratensis*, *Festuca rubra* oraz *Lolium perenne*. Procentowy udział gatunków w darni wybranych obiektów przedstawia tabela (tab. 1). Niewielka domieszka roślin dwuliściennych nie miała wpływu na walory estetyczne. Zadecydowały o tym starannie i systematycznie przeprowadzane zabiegi pielęgnacyjne i przede wszystkim fakt, że zakładano je przeciętnie przed 3-4 laty.

Tabela 1. Wycena roślinności trawników w wybranych obiektach
Table 1. Estimation of lawn plants in the selected objects

| Wyszczególnienie Specification | Miejscowości – Village | | | | | | | | |
|---|------------------------|----|--------|----|----------|------------|---------|---------|----------|
| | Godki | | Łąkorz | | Tomaryny | Gietrzwałd | Ługwałd | Różnowo | Leleszki |
| | a | b | a | b | a | a | b | b | b |
| <i>Lolium perenne</i> | 17 | 10 | 18 | + | 15 | 20 | 12 | 10 | 10 |
| <i>Poa pratensis</i> | 30 | 25 | 30 | 25 | 28 | 33 | 15 | 14 | 20 |
| <i>Festuca rubra</i> | 35 | 27 | 39 | 12 | 30 | 30 | 20 | 25 | 18 |
| <i>Agrostis capillaris</i> | 15 | + | 10 | 5 | 5 | 4 | . | 2 | 2 |
| <i>Poa annua</i> | + | 8 | . | + | + | + | 8 | 4 | 2 |
| <i>Agropyron repens</i> | + | 4 | . | 7 | 1 | 1 | 3 | 4 | 2 |
| Inne trawy - Other grasses | + | 2 | 1 | 12 | 4 | 1 | 4 | 3 | 4 |
| <i>Trifolium repens</i> | 2 | 3 | 1 | 5 | 2 | 1 | 8 | 10 | 4 |
| <i>Medicago lupulina</i> | . | + | . | 1 | + | . | + | . | 2 |
| <i>Plantago major</i> | + | 2 | + | 2 | 1 | 2 | 4 | 3 | 4 |
| <i>Plantago lanceolata</i> | 1 | 2 | + | 5 | 2 | 1 | 2 | 3 | 2 |
| <i>Plantago media</i> | . | 1 | . | + | + | + | 1 | + | 1 |
| <i>Achillea millefolium</i> | + | 1 | + | 4 | 2 | 1 | 3 | 4 | 4 |
| <i>Taraxacum officinale</i> | + | 2 | + | 8 | 2 | 2 | 5 | 5 | 7 |
| <i>Bellis perennis</i> | + | 2 | + | + | 3 | 2 | 6 | 7 | 6 |
| <i>Leontodon autumnalis</i> | . | . | + | 2 | 1 | + | . | + | 1 |
| <i>Polygonum aviculare</i> | + | 7 | . | . | . | + | 4 | 3 | 3 |
| Inne rośliny dwuliścienne Other dicotyledonous plants | + | 3 | 1 | 10 | 3 | 2 | 1 | 1 | 2 |
| <i>Carex hirta</i> | . | 1 | + | 2 | 1 | + | 4 | 2 | 1 |
| <i>Juncus inflexus</i> | . | + | . | + | . | + | + | . | 5 |

a - trawnik dywanowy - carpet lawn; b - trawnik rekreacyjny - recreation grassland

W wielu gospodarstwach czyniono także starania o prawidłowe zadarnienie terenów przeznaczonych do rekreacji. Jednakże prawie w każdym obiekcie stwierdzono miejsca o przerzedzonej murawie, szczególnie na placach gier, nawet w założeniach stosunkowo nowych. Trudności z utrzymaniem w należyтым stanie trawników rekreacyjnych wynikały głównie z faktu, że zajmowały one zazwyczaj znaczną powierzchnię, a możliwości techniczno-organizacyjne właścicieli w zakresie pielęgnacji okazały się niewystarczające. W murawach pojawiały się gatunki doskonale znoszące silne udeptywanie m. in. *Polygonum aviculare*, *Plantago major*, *Taraxacum officinale* i wiele innych (tab. 1). Ciekawy efekt zaobserwowano w Leleszkach. Całą przestrzeń wokół budynków w ostatnich latach eksploatowano tylko nieznacznie. Ponad 2-hektarowa powierzchnia pokryła się wielogatunkową roślinnością w wyniku samozadarnienia. W efekcie obecnie, przy umiarkowanym koszeniu, wykonywanym kilka razy w roku, całe obejście jest równomiernie zadarnione włącznie ze ścieżkami i miejscem parkingowym. Takie „naturalne” trawniki spo-

tkano także w innych gospodarstwach. W Szarejkach atrakcję w maju stanowi położona nad stawem łączka z dywanem *Convallaria majalis*. W Łąkorzu część rekreacyjną zorganizowano na łące. W istniejącą wielogatunkową murawę wkomponowano nasadzenia i elementy architektoniczne, dzięki czemu wypoczywający czują się swobodnie na łonie "prawdziwej" natury. Negatywnym przykładem okazało się Włodowo, gdzie poza niewielkim skrawkiem trawnika wokół domu na działce dominowała betonowa nawierzchnia. Z kolei w Szafarni teren przeznaczony do gier praktycznie pozbawiony był murawy. Swoisty przegląd nawierzchni trawiastych zaobserwowano w Godkach (tab. 1). Oprócz „nietykalnego” zielonego dywanu w części reprezentacyjnej ogrodu właściciele wygospodarowali niewielką część rekreacyjną (choć utrzymywaną już ze znacznie mniejszym staraniem) a boisko do gier dla młodzieży szkolnej wyznaczono wręcz na przyległym pastwisku, niestety na niewyrównanej powierzchni, z dużym udziałem *Deschampsia cespitosa*.

Problem z utrzymaniem efektownej, zwartej murawy istnieje nie tylko na obszarze intensywnie udeptywanym, ale także w miejscach zacienionych. Tymczasem z estetycznego punktu widzenia wszystkie wolne miejsca terenu zieleni powinien wypełniać trawnik (KOSMALA, 1998). W Gietrzwałdzie poradzono sobie z tym kłopotem "zastępując" murawę w miejscach silnie ocienionych roślinami okrywowymi, m.in. *Euonymus fortunei* i *Pachysandra terminalis*.

4. Podsumowanie

Modelowy teren zieleni w gospodarstwie agroturystycznym składa się z części ozdobnej, rekreacyjnej i użytkowej (LEGIENIS, 1994). Powinien zaspokajać potrzeby wypoczynkowe turystów, a także pełnić funkcje ochronne, dydaktyczne i estetyczne. Jest miejscem zabaw dzieci i rekreacji dorosłych, zapewniającym bezpieczny wypoczynek. Stan zagospodarowania badanych obiektów na ogół pozwala na prowadzenie działalności agroturystycznej zgodnie z jej specyfiką, choć niektóre elementy wymagają poprawy lub uzupełnienia. Generalnie właściciele ocenianych obiektów byli otwarci na udzielanie wskazówek, a czasami wręcz oczekiwali porady. Na wniosek zainteresowanych w trzech gospodarstwach (Włodowie, Mątkach i Szafarni) przygotowano projekty ponownego zagospodarowania terenów zieleni, w pozostałych zaproponowano niezbędne korekty.

Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, najczęściej problemów stwarza gospodarzom utrzymanie w należyтым stanie trawników. Ich nietrwałość szczególnie na terenach rekreacyjnych może być efektem zastosowania nieodpowiednich mieszanek. Dostępne w handlu gotowe mieszanki często są komponowane z odmian zagranicznych, które nie sprawdzają się w naszym klimacie. Należy ponadto dobrać gatunki i odmiany traw gazonowych zgodnie z przeznaczeniem trawnika (GRABOWSKI i wsp., 2003). Z uwagi na specyfikę gospodarstwa agroturystycznego na uwagę zasługują trawniki ozdobne dywanowe i rekreacyjne.

Powierzchnia trawnika ozdobnego uzależniona jest od wielu czynników – specyfiki zabudowy działki, lokalizacji części rekreacyjnej i przede wszystkim możliwości organizacyjnych gospodarstwa. Powinien stanowić tło dla rozmieszczonych po bokach nasadzeń, otoczenie ewentualnego oczka wodnego, będąc jednocześnie żywym przedłużeniem domowego tarasu. Na takim trawniku najrozsądniejsza będzie rezygnacja z kępowych nasadzeń w środku, co ułatwi koszenie trawnika a jednocześnie pozwoli na jego umiarko-

waną eksploatację (spacer, gra w badminton). Najlepiej sprawdzą się w takich warunkach rodzime odmiany traw gazonowych, odporniejsze od zagranicznych na kaprysy klimatu, choroby oraz drobne niedociągnięcia w pielęgnacji. Przykładowa mieszanka gatunków i odmian rodzimych, przydatna na trawnik ozdobny (DOMAŃSKI, 1995; 1998) jest następująca: *Festuca rubra* – ‘Nimba’ (45%), *Poa pratensis* – ‘Ani’ (25%), *Agrostis capillaris* – ‘Niwa’ (20%), *Lolium perenne* – ‘Niga’ (10%).

Modelowy trawnik rekreacyjny jest terenem gier sportowych, z wydzielonym miejscem na ognisko oraz placem zabaw dla dzieci. Powinien on być obsiany mieszanką traw odpornych na mniej korzystne warunki siedliskowe i uproszczoną pielęgnację. Pojawiające się z upływem czasu gatunki z klasy dwuliściennych, np. *Bellis perennis* nie obniżają jego walorów użytkowych i estetycznych. Proponowana mieszanka to: *Festuca rubra* – ‘Leo’ (25%), *Poa pratensis* – ‘Gol’ (45%), *Lolium perenne* – ‘Nira’ (20%), *Agrostis capillaris* – ‘Igeka’ (10%).

Ponadto w gospodarstwie agroturystycznym przydatne do rekreacji mogą być przyległe do zagrody tereny pastwisk, naturalnie przy okresowym wyłączeniu ich z użytkowania (BERNDT-KOSTYRZEWSKA, 1997). Jednakże konieczne jest wyrównanie ich powierzchni i zazwyczaj podsiew mieszanką traw gazonowych.

Literatura

- BERNDT-KOSTYRZEWSKA J., 1997. Obsługa ruchu turystycznego na wsi. FORMAT A-B, Warszawa.
- DOMAŃSKI P., 1995. Trawy darniowe: kostrzewa czerwona, kostrzewa owcza, mietlica pospolita, wiechlina łąkowa, życica trwała. Synteza wyników doświadczeń odmianowych. COBORU, Słupia Wielka. Seria 1991, 1058, 1-18.
- DOMAŃSKI P., 1998. Trawy darniowe: kostrzewa czerwona, wiechlina łąkowa, życica trwała. Synteza wyników doświadczeń odmianowych. COBORU, Słupia Wielka. Seria 1994, 1136, 1-21.
- DRZEWIECKI M., 1996. Praktyczne wskazania dotyczące zagospodarowania działki siedliskowej w gospodarstwie agroturystycznym i kształtowania krajobrazu wiejskiego. IV Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne w Zamku Czocha nt. "Kształtowanie standardów produktu turystycznego polskiej wsi". CDiEwR, Kraków, 61-65.
- GRABOWSKI K., GRZEGORCZYK S. & H. KWIETNIEWSKI, 2003. Ocena przydatności gatunków i odmian traw gazonowych na trawniki rekreacyjne w warunkach Pojezierza Olsztyńskiego. Biuletyn IHAR, 225, 295-302.
- KAZIMIERCZAK R., 1998. Zakładanie i pielęgnacja części ozdobno-wypoczynkowej w zagrodzie. W: Agroturystyka. U. Świetlikowska (red.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa, 120-131.
- KLAPP E., 1965. Gründlandvegetation und Standort. Verlag Paul Parey. Berlin und Hamburg.
- KOSMALA M., 1998. Zasady projektowania i urządzania ogrodu wypoczynkowego w gospodarstwie agroturystycznym. W: Agroturystyka. U. Świetlikowska (red.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa, 109-119.
- LEGIENIS H., 1994. Problematyka zagospodarowania turystycznego działki siedliskowej rolnika na podstawie badań terenowych w pln. – wsch. Polsce oraz tzw. uniwersalizm agroturystyczny jako propozycja rozwoju tego kierunku działalności turystycznej. II Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne w Potoku Złotym nt. "Agroturystyka pierwsze doświadczenia i perspektywy", CDiEwR, Kraków, 35-40.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIREK H., ZAJĄC A. & M. ZAJĄC, 2002. Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski. Wydawnictwo Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.
- MŁYNARCZYK K., 2002. Tereny zieleni. W: Agroturystyka. K. Młynarczyk (red.), Wydawnictwo UWM, Olsztyn, 70-75.

ZĄTEK W., 2003. Przydomowy ogród wiejski – dawniej i dziś. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie, 90, 271-275.

The evaluation of decoration and recreation lawns in the selected agritourism farms in north-eastern Poland (research note)

E. MARKS, K. MŁYNNARCZYK, I. POŁUCHA, A. JASZCZAK

Department of Landscape Architecture and Agritourism, University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Summary

In 1998-2004 comparative-cataloguing researches were doing in the agritourism farm in north-eastern Poland. The goal of researches was evaluation of green areas including esthetic and practical aspects. Also compare the development gradation, the practical-spatial solutions, the plant, trees and shrubs species selection and especially location, types and condition of keeping of the lawns. In the all farm which run a agritourism business by the several years make an adaptation of farm plots taking tourists needs into the consideration. Progress in green area management in the selected farms considered conducting agrotourism activities according to the certain specifications. In the each of farms divide recreation areas, which are based on lawn. The typical decoration lawns in the representative areas were only in the few structures. Those decoration lawns have two functions: as the background for the other plants and as the places for walks and for the calm rest and in the other farms as the background for the compositions appearance and they were excluded from using. Those structures had good looks. The low grasses included *Lolium perenne*, *Poa pratensis* and *Festuca rubra* were dominated in the lawn and very seldom the other species dicotyledones plants. There were good conditions of this lawns because of the good nurturing and they were found 3-4 years before. Recreation lawns were multispecied with the high share of the dicotyledones plants, *Trifolium repens*, *Taraxacum officinale*, *Bellis perennis*, *Polygonum aviculare*. The condition of recreation lawns was dissatisfied and in this case it is essential to renovate lawns and rebuild area. Tourist could use also meadow lawns which were located near farms.

Recenzent – Reviewer: *Karol Wolski*

Adres do korespondencji – Address for correspondence:

Dr inż. Emilia Marks

Katedra Architektury Krajobrazu i Agroturystyki,

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ul. Prawocheńskiego 17, 10-721 Olsztyn

tel. (089) 5233529, fax. (089) 5234549

e-mail: emma@uwm.edu.pl